

Hizkuntza praktikak hiri mundu eta mundu hirietan: Anbibalentziaren presentzia

Prácticas lingüísticas en las grandes urbes y en las ciudades del mundo: la presencia de la ambivalencia

Pratiques linguistiques dans les grandes zones urbaines et dans les villes du monde : présence de l'ambivalence

Language praxis in conurbations and cities around the world: the presence of ambivalence

AIERDI, Xabier

Euskal Herriko Unibertsitatea / Universidad del País Vasco (EHU/UPV)

Noiz jaso: 2015-05-13

Noiz onartua: 2015-07-20

Euskera. 2014, 59, 2. 503-544. Bilbo
ISSN 0210-1564

Hirietan erronka handia dauka euskarak, baina are garrantzitsuagoa egungo eskualde euskaldun estrategikoak mantentzean, eurak dira-eta euskararen biziraupenaren bermea. Beste batzuen artean, Donostialdea eta Donostia bera ezinbestekoak dira. Euskararen etorkizuna anbibalentziaz josia dago, eremu, lurralde edo gizarte-egoera bakoitzean erabakiak hartu beharko direlako, gero eta erabaki espezializatu eta zatikatuagoak. Hazkunde handia ezagutu du euskarak hiriburuetan, bereziki tasa oso txikietatik abiatzen zirenetan. Tasa hori altuagoa izan denean, hazkundera moteldu egiten da eta sabaia dagoenaren irudikapena sortzen da. Nolanahi ere, hirian euskararen alde eta kontra dauden gizarte sektoreak nabarmenago nabaritzen dira, baina orain arteko erronka historikoak handiak izan badira, handiak izaten jarraituko dute. Hutsune eta ezintasun guztiekin azken 35 urteotan oro har asmatu egin da eta horrela jarraitu beharko du izaten.

Hitz-gakoak: hiria, modernotasuna, gizarte-taldeak, kapital kulturala, anbibalentzia.

El euskera tiene un gran reto en las ciudades, pero más importante puede resultar el consolidar las zonas euskaldunes estratégicas, porque son estas la garantía de la supervivencia de dicha lengua. Entre otras, Donostialdea y Donostia son imprescindibles. El futuro del euskera está lleno de ambivalencias, debido a que habrá que tomar decisiones en zonas, territorios y contextos sociales muy diferentes. Decisiones cada vez más concretas y parciales. El euskera ha conocido un gran crecimiento en las capitales, particularmente en aquellas que partían de unos índices de conocimiento muy bajos. Donde esos índices eran más altos el crecimiento se ha ralentizado, dando la sensación de que se ha tocado techo. De todos modos, en las ciudades se reflejan más nítidamente los sectores que están a favor y en contra del euskera, pero si hasta ahora los retos históricos han sido grandes, en el futuro lo seguirán siendo. Aún teniendo en cuenta todas las carencias e incapacidades que ha habido, en los últimos 35 años en general se ha acertado y así tendrá que seguir siendo.

Palabras clave: ciudad, modernidad, grupos sociales, capital cultural, ambivalencia.

La langue basque est un grand défi à relever dans les villes, mais il peut être plus important de consolider les zones bascophones stratégiques car elles sont la garantie de la survie de la langue basque. La zone de Saint-Sébastien et la ville de Saint-Sébastien sont en particulier indispensables. L'avenir de la langue basque est plein d'ambivalences, car il faudra prendre des mesures dans des zones, des territoires et des contextes sociaux très différents. Des mesures de plus en plus concrètes et partiales. La langue basque a connu une croissance importante dans les capitales, en particulier dans celles qui sont parties de niveaux de connaissance très bas. Là où ces niveaux de connaissance étaient les plus élevés la croissance a ralenti, donnant la sensation qu'elle avait atteint son maximum. De toute façon, dans les villes on discerne plus nettement les secteurs qui sont favorables et défavorables à langue

basque, mais si jusqu'à ce jour les défis historiques ont été importants, dans l'avenir ils vont continuer de l'être. Malgré les carences et les difficultés du passé, ces 35 dernières années elle s'est consolidée et continuera à le faire.

Mots-clés: Ville, modernité, groupes sociaux, capitale culturelle, ambivalence.

Basque faces a major challenge in the towns but an even greater one in maintaining today's strategic Basque speaking areas, since these are a bulwark for its survival. Among other areas, Donostia and its surrounding district are essential. The future of Basque is riddled with ambivalence, as decisions need to be taken in each area, district or societal situation, at ever more specialized and fragmented levels. Basque has grown substantially in the major towns, particularly in those where initial levels were very low. Where the level is higher, growth slows down and gives the impression that a ceiling has been reached. In any case, social sectors for and against Basque in the city are increasingly visible. If the historical challenges have been substantial until now, they will continue to be so in the future. In spite of the failings and limitations of the past 35 years the process has on the whole been successful and must continue to be so.

Keywords: city, modernity, social groups, cultural capital, ambivalence.

Euskarak gizarte-mugak ditu, batez ere hiri-mugak, eta horren ondorioz badugu zer aztertua eta baita estrategiak berrikusi eta berritu beharra ere. Antzeko iritzia eragile eta aztertzaile askok du, hala adituek nola erakundeek, eta urrunago joan gabe Euskara XXI ponentzia ideia honexetan oinarritzen da.

Ez naiz soziolinguistikan jantzia, baina gizarte-prozesuen oinarriko ezagutza batek jarreraz sosegua eta teorikoki gure oinarrien berrikuspena eskatzen dutela esaten dit. Esan ohi da ez dagoela ezer praktikoagorik teoria on bat baino, baina azken hiru hamarkada eta erdietako hizkuntza-praktika(k) eta -politika(k) ikusita, agian geldiuene bat eskatzen dutela nabaritu daiteke. Ez luzeegia, noski, ez dugu-eta behar den astirik. Ito ere, ez genuke egin beharko. Objektiboki, duela hiru hamarkada zegoen egoerarekiko, aurrerakuntza espontziala ezagutu du euskarak. Edonola ere, euskararentzako eredu propio bat sortu behar dela gero eta argiago dago. Ez da Katalunia gure eredu, ez euskararen, ezta beste kontu ugaritan ere. Ekar daitezke handik adibide batzuk, baina hobeto geure errealitateak hasita eta gure masa kritikoaz baliatuz bide propio bat bilatzeari ekitea. Ez dago munduan gurea bezalako hizkuntza errealitate bat, estaturik gabe, ingurukoekin zerikusirik ez duen hizkuntza txiki bat bizi zibilizazio-hizkuntzen artean garatu beharko duena. Gainera, frantsesaren – dotoreziaren nazioarteko hizkuntza– eta gaztelaren –mundu hizkuntza– azpian desagertu ez izanarekin pozik egon beharko luke, eta bere transmisioa bermatu dutenek eta beronetara inkorporatu direnek harrotasunerako esku-bidea irabazia dute. Ospatzekoa, lehenengo eta behin!

Edonola ere, eginiko ibilbidearen ostean, aditu asko teoria eta praktika berri bat sortzearen aldeko posizioa heldu da. Teoria egokirik ezean fenomenoaren kausa beste nonbait bilatzen da, gehienetan borondatean: pertsonalean edo politikoan. Borondatea argudio eskasa izaten da, ez baitago inon gizarte baldintzak eta posizio aurkariak edo etsaiak suntsituko dituen borondate nahikorik¹. Egoerak argitzeko eta azaltzeko gizarte prozesuetara jo

¹ «Borondate politikorik balego» esaten den bakoitzean gertakariak laborategi batean gertatzen direnaren irudia ematen da. Errealitate soziopolitikoan edo kulturalen borondate bati beste bat kontrajartzen zaio, eta hori ez da borondate kontua, botere kontua baino. Maila pertsonalean hitzunari zama astuna eta erantzukizun handia egotzen zaizkio, euskararen egoera bere bizkar gainean eramango balu bezala.

behar da; ez testuingururik gabeko borondatera. Gizarte-asmoak gizarte-testuinguruetan garatzen dira, eta hauetan zenbait helburu egingarri da eta beste hainbat ez². Marxek ere jendarteak historia egiten zuela esan zuen, baina ez nahiko lituzketen aukeraturiko baldintzetan. Historiaren ikuspegi kontrafaktikoari³ jarraituz sekula ezingo dugu jakin gauzak beste modu batera eginda zeintzuk izan zitezkeen fruituak. Beraz, baldintzapen soziologikoak arakatzea egokiagoa da, sozialki egin ezin dena ezin da praktikan ekoiztu eta.

Euskararen berreskurapenari ondoko konstanteak dagozkie.

1. Hasierako eta egiturazko eskasia: ez dugu izan eta ez dugu gizarte ereduak inposatuko dituen burgesia nazionalik. Euskal Herrian, egotekotan, egon izan den burgesia espainolista izan da; oro har, oligarkia industrial ezjakina.
2. Historikoki, inon egin ez den saiakera batean aritu gara. Ezagutza zenbaki oso eskasetatik abiatuta, gizarte oso bat berreskuratu nahi izan diogu euskarari, eta hori seguruenik ezinezkoa da.
3. Kultura, euskara eta instituzionalizazio politikoaren inguruko borroka ideologiko basatia eta antzua 80. hamarkadan indar politiko abertzaileen artean.
4. Abiapuntu teoriko itxaropentsu eta inozoa: ezagutzak ezinbestez erabilera dakar.
5. Eta esan den moduan, ez dugu munduan inportatu dezakegun eredurik.

Hirietara etorrira, ezaugarri hauek ditugu:

1. Dilema praktiko bat dute euskal hiriek: euskaldun ehuneko ez nahikoa alde batetik baina bestetik euskaldun kopururik handiena.
2. Hizkuntza-nahikotasun praktikaezina.

² Aurrerago aipatuko den moduan, euskaltasuna ez da posible izan gure historia eta proposamen etniko-politikoan, eta hutsune nabarmen bat da.

³ «Zer gertatuko zen beste hau gertatu izan bazen» galderari erantzuten dio historia kontrafaktikoak.

3. Inon euskara beharrezko ez den gunerik egotekotan, hori hiria da.
4. Aurkari oso indartsuak daude hirietan. Aldeko batzuk, ordea, eta oro har, ahulezia estrukturalaz jota ditugu: kapital sozial eta kultural eskasekoak dira.

Hortik aurrera, hirietan zer egin? Pazientzia, belaunaldi pare bat, nahikotasuna ziurtatu, euskara praktikagarri egin eta, orokorrean, presaz eta ezinbestez, desagertzen doazen belaunaldi euskaldunen ordezkioak bilatu/bilakatu/sortu hala hiri nola landaguneetan. Euskararen etorkizuna eta bilakaera seguruenik errealitate urbanoarekin lotuta dago, batez ere hiriburuarekin eta hauei dagozkien eskualdeekin, berauetan bizi da eta euskaldun eta biztanleria gehiena. Gainera, errealitate urbanoa eta landagunekoa bereiztea ezinezkoa da Euskal Herrian, kulturaren ikuspegitik lurralde osoa praktikan ia *continuum* urbanoa delako.

1. Taula. Biztanleria eta euskaldunak hiriburu eta hiriburuen eskualdeetan (%)

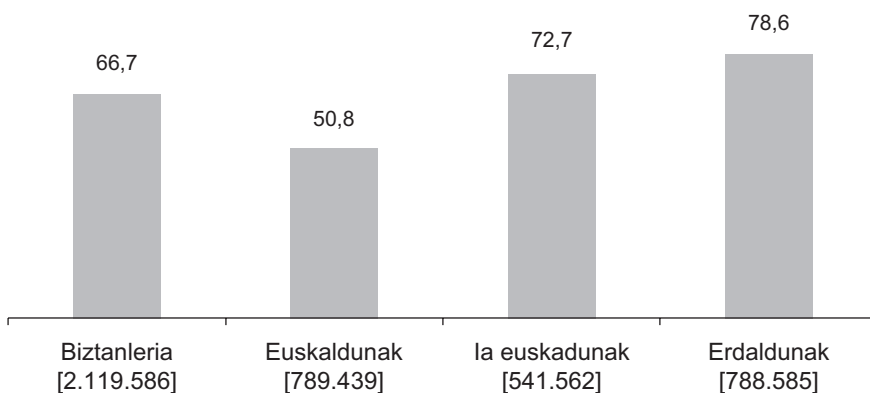
Dagokion herrialdeko zenbateko biztanleria (%)		EAEko euskaldunetatik zenbateko %	
Eskualdeak	Bilbo Handia	75,4	25,9
	Arabako Lautada	80,0	7,2
	Donostialdea	45,7	17,6
			50,7
Hiriburuak	Bilbo	30,1	10,0
	Gasteiz	74,6	6,6
	Donostia	25,5	9,1
			25,7

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Biztanleriaz aparte ere, euskaldun kopuruak erakusten du lau euskaldunetatik bat Bilbo Handian bizi dela eta Bilbon bertan, euskaldun gutzietatik

%10. Donostialdean ia bost euskaldunetatik bat bizi da (%17,6) eta euskaldunen kopuru absolutuei dagokienean, Donostia Bilboren parean dago. Araban, azkenik, euskaldunen %7,2 bizi da eta eurretatik ia gehienak Gasteizen (%6,6). Hiriburuetakako eskualdeetan euskaldunen %50,7 bizi da eta hiriburuetan %25,7.

1. Grafikoa. Hiriburuen eskualdeetan euskararekiko harremanaren arabera bizi den biztanleria, 2011, (%)

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Kokatzeko balio diguten datu batzuk hartuta, hiriburuen eskualdeetan biztanleria osoaren bi heren bizi da (%66,7), euskaldunen erdia (%50,8), ia euskaldunen %72,7 eta erdaldunen %78,6. Nolanahi ere, hiru eskualde hauetan euskaldunen presentzia oso nabarmena da eta datuek uste den baina fenomeno urbanoa dela erakusten dute, nahiz euskararen inguruko erretorika gehienak nekazari eta landa eremura lotuta ikusi.

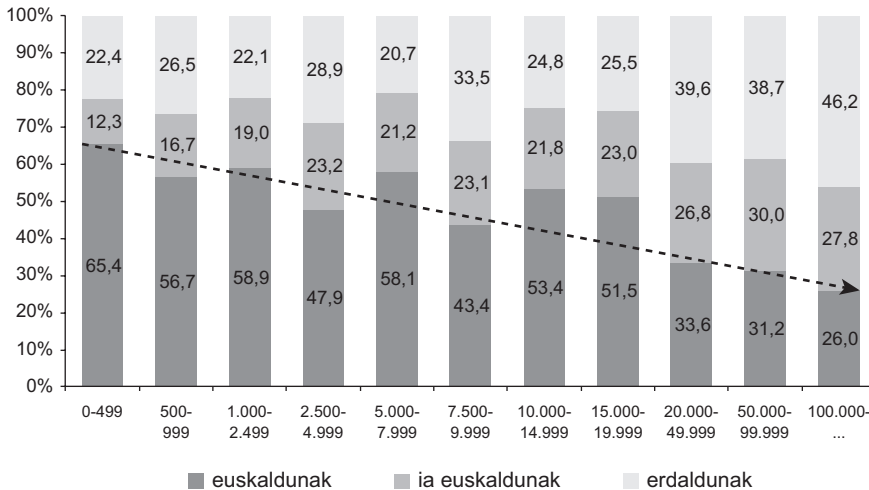
Dena dela, alde batetik, biztanleriak euskararekin duen harremana hartzen badugu eta, bestetik, udalerrien tamaina, udalerrien tamaina handitu ahala euskararen ezagutza txikitu egiten dela ikusiko dugu. Ezagutza kopuru handienak 20.000 biztanle arteko udalerrietan agertzen dira eta udalerririk horietan populazioaren erdiak edo gehiagok euskara daki. Hortik gora, biz-

tanleria gehiagoko udalerrietan heren batetik (%33,6) laurden batekora artekoa (%26) da ezagutza.

Dinamika beherakor honetan, badago egon salbuespenen bat Gipuzkoako udalerrri txiki eta ertainen artean, 5.000 eta 7.500 eta 10.000 eta 20.000 biztanledunekoetan, ezagutza zenbakiak oso esanguratsuak dira eta: hurrenez hurren, %58,1, %53,4 eta %51,3.

Datu hauetan oinarrituta, herri euskaldun txikiagoak eredutzat hartzen baditugu, badirudi praktikoki herrietatik hiriak setiatu behar dituela euskarak. Nola? Astiro eta metaketa kuantitatiboekin. Kopuru hazkuntza toki guztietan beharrezkoa da, baina metaketak ekarriko ditu aldaketa kualitatiboak? Auskalo! esan liteke alde batetik. Ez dago beste biderik!, bestetik.

2. Grafikoa. Euskararen ezagutza udalerrien tamainaren arabera (%)

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Etor litekeena aurreikusteko, azken hiru hamarkadetako bilakaeraren azterketa ezinbestekoa da. Gainera bilakaera ondo neurtzeko Erkidegoko

lurraldeetatik egin beharra dago, berauetan baino ez du euskarak zeukan erronkaren neurriko hizkuntza-politikarik. Nafarroako eta Iparraldeko ereduak liberalismo kulturalak eta asimilazio politikoak dakartzan ondorioak erakusten dizkigute. Horrela, hurrengo taulan lurraldeek eta erkidegoak bizi izan dituzten ezagutza kopuruen hazkundera ikus liteke, 2. taula.

2. Taula. Euskararen ezagutzaren bilakaera lurraldeka eta EAEn, 1981-2011, (%)

	1981	1991	2001	2011 Biderkatzea	
EAE	21,6	26,3	32,3	37,2	1,72
Araba	3,9	8,6	16,2	23,9	6,12
Bizkaia	14,9	18,9	25,0	31,2	2,09
Gipuzkoa	39,5	45,9	51,5	53,3	1,34

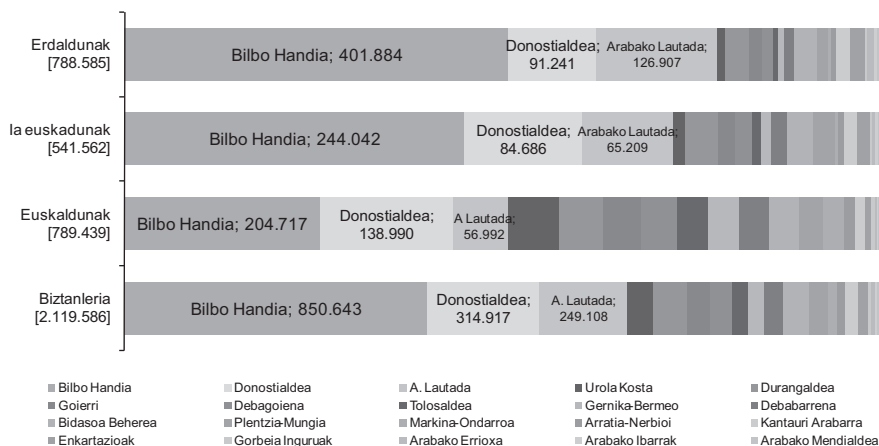
Iturria: Egileak egina, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuetan oinarrituta.

Hazkundera ez da nolana hikoia. Erkidego osoan %21,6 izatetik %37,2 izatera. Araban, igoyerarik handiena: %3,9tik %23,9ra. Bizkaian, %14,9 zen aurreko ezagutzaren ehunekoa eta %31,2 2011n. Igoyerarik leunena Gipuzkoan gertatu da: ezagutza ia %40 zen 1981an eta gaur egun %53,3 da. Hazkunde hauen biderkatzeari erreparatuta beste datu esanguratsu bat antzeman daiteke: abiapuntuan euskararen ezagutza altua denean igoera zailagoa dela, Gipuzkoan gertatzen den moduan. Errendimendu marjinal beherakorrak eragiten ote dio euskarari eta sabai gaindiezin bat edukiko ote du? Datu hutsa ala joera den ikusteko adi egon beharko dugu. Are gehiago, badirudi datu hau interesgarria izan litekeela, ehuneko batetik gora euskaldun berriak egitea gero eta zailagoa izan daitekeelako. Edonola ere, sabaiarena denbora kontu bat baino ez da⁴.

⁴ Euskara XXI ponentzia aurkeztu zenean, *Euskal Herrian Euskaraz Elkarteak* euskara Erkidegoan errekuuperatzeko 175 urte behar zirela esan zuen eta Nafarroan 800. Kalkulua egiteko modutik aparte, euskarak aurrera egingo badu epeak ez dira arazo.

Edonola ere, beste hipotesi bat garatu aldera, posible litzateke ere ezagutzaren hazkundeak gora egitea baina abiadura geldoagoan, eta agian hori da etorkizunaren muina. Hipotesi honen arabera, euskarak gora egingo du baina gero eta erritmo motelagoan, behintzat abiapuntuan ezagutza nahiko nabarmena deneko kasuetan. Horrela, duela gutxira arte, kezka euskararen ezagutzaren igoera bazen, aspaldian erabilera eta ezagutzaren arteko jausira joan da. Hurrengo urteotan bigarren lotura hau, ezagutzatik erabilerarenera doana, bultzatu behar da, ze badirudi igoerak logika propio bat duela: goitik hasten denean ez da gehiegi igotzen; bai, ordea, azpitik hastean.

3. Grafikoa. Biztanleria eta euskarekiko harremana eskualdeka, 2011

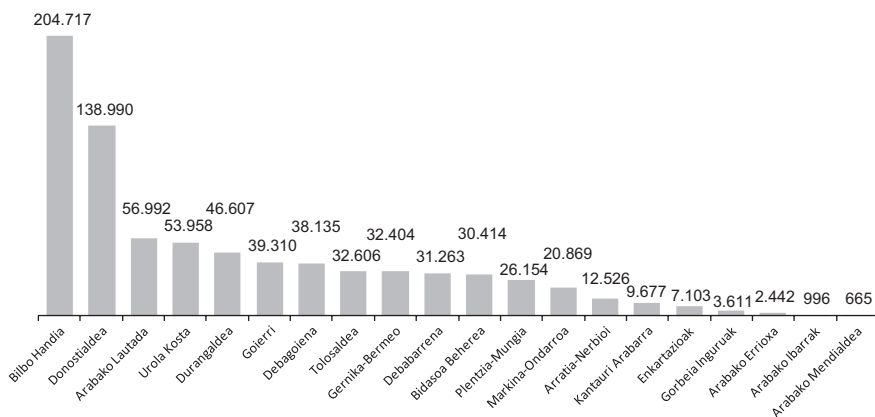
Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Dena dela, etengabe bi aldagairekin jokatu beharrean gaudela dirudi. Alde batetik, zelan banatzen den euskaldungoa eskualdeka. Eta horren arabera hiriburuetakoez biltzen dute euskaldun kopururik handiena, baina horrek ez du gutxiesten beste eskualde batzuek egin dezaketean eta praktikoki egiten duten ekarpen estrategikoa. Are gehiago, badirudi egungo egoeran ezinbestekoa dela hurrenkeran datozen eskualdeen parte hartzea: Uro-

la Kosta, Durangaldea, Goierri, Debagoiena, Tolosaldea eta hurrengoak. Eskualde hauetan jokatzeko eta bermatzeko da euskararen etorkizun hurbila.

Eskualde hauek ez dira guztiz urbanoak biztanleria eta udalerrien biztanleria kopurutik, baina oro har kultura urbanoa eta hiri bizitza oso hedatua dago gure Erkidegoan, eta baita Euskal Herri osoan eta, ondorioz, eskualde hauetan ere. Gehienek gehiago dute urbanotik landagunetik baino. Horregatik, eskualdeko datuak beste modu batera aurkeztu eta nahastuta euskararen intentsitate indizea sor genezake, baina aurretik alde aurreko urrats bat erakutsi gura dugu, euskararen ezagutza tasa eta euskaldunak eskualdeka nola banatzen diren ikusteko. Euskaldun tasa handiena Markina-Ondarroa eskualdeak du, baina euskaldunetatik %2,6 baino ez. Erabakigarriagoa izan liteke ikuspuntu honetatik Urola Kosta euskaldunen %6,8 barne sartuz eta bertako biztanleria osoaren %76,1ek euskara ezagututa. Antzeko egoeran daude Durangaldea, Goierri, Debagoiena, Tolosaldea, Gernika Bermeo, Debabarrena eta abar, ez baitiogu bakarrik parametro bati erreparatu behar, biek sortzen duten emaitza bateratuari baino.

4. Grafikoa. Euskaldunen banaketa eskualdeka. EAE. 2011. Zenbaki absolutoak

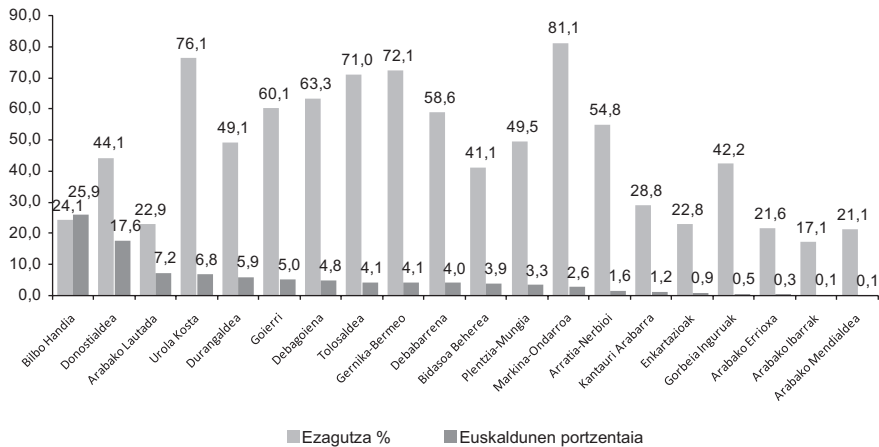

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Horregatik, intentsitate indizeak sintetizatzen du aldagai bien uztardura eta hortik identifika genitzake eremu geografiko estrategikoak: gune trinkoak eta dispersiodunak. Indize hau lortzeko aurreko bi aldagaiak erabiliko ditugu. Horrela, eskualde bakoitzak duen euskaldun tasa eta euskaldunetatik zenbat barne hartzen duen jakinda, bi tasak biderkatzen ditugu eta ematen duten batuketa orokorra 100 oinarrira erreduzitzen dugu. Taula gainean (3. taula) erakusten ditugu urratsak emateko jarraitu dugun prozedura: A: ezagutza tasa; B: zenbat euskaldun barne hartzen duen eskualdeak; indizea =

$$\frac{(a \times b) \times 100}{\sum a \times b}$$

5. Grafikoa. Euskaldunen banaketa eskualdeka eta eskualde bakoitzeko euskararen ezagutza tasa, 2011, (%)

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

3. Taula. Euskararen intentsitate indizea eskualdeka, 2011, (%)

	Biztanleria	Euskaldunak	Ia euskaldunak	Erdaldunak	A: Ezagutza %	B: Euskaldunen portzentaia	A X B : Biderketa	Indizea
Donostialdea	314.917	138.990	84.686	91.241	44,1	17,6	777,1	17,2
Bilbo Handia	850.643	204.717	244.042	401.884	24,1	25,9	624,1	13,8
Urola Kosta	70.905	53.958	9.160	7.787	76,1	6,8	520,1	11,5
Debagoiena	60.268	38.135	11.472	10.661	63,3	4,8	305,7	6,8
Goierri	65.418	39.310	12.500	13.608	60,1	5,0	299,2	6,6
Gernika-Bermeo	44.915	32.404	6.828	5.683	72,1	4,1	296,1	6,6
Tolosaldea	45.934	32.606	7.253	6.075	71,0	4,1	293,2	6,5
Durangaldea	95.003	46.607	22.975	25.421	49,1	5,9	289,6	6,4
Debabarrena	53.305	31.263	11.093	10.949	58,6	4,0	232,3	5,1
Markina-Ondarroa	25.735	20.869	2.465	2.401	81,1	2,6	214,4	4,8
Arabako Lautada	249.108	56.992	65.209	126.907	22,9	7,2	165,2	3,7
Plentzia-Mungia	52.878	26.154	14.732	11.992	49,5	3,3	163,9	3,6
Bidasoa Beherea	74.025	30.414	19.743	23.868	41,1	3,9	158,3	3,5
Arratia-Nerbioi	22.869	12.526	4.841	5.502	54,8	1,6	86,9	1,9

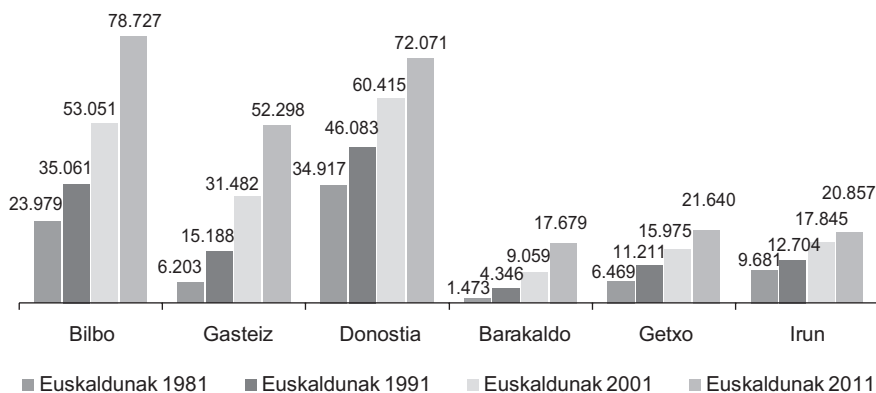
	Biztanleria	Euskaldunak	Ia euskadunak	Erdaldunak	A: Ezagutza %	B: Euskaldunen portzentaia	A X B : Biderketa	Indizea
Kantauri Arabarra	33.636	9.677	9.420	14.539	28,8	1,2	35,3	0,8
Enkartazioak	31.147	7.103	8.473	15.571	22,8	0,9	20,5	0,5
Gorbeia Inguruak	8.559	3.611	2.061	2.887	42,2	0,5	19,3	0,4
Arabako Errioxa	11.326	2.442	2.477	6.407	21,6	0,3	6,7	0,1
Arabako Ibarrak	5.840	996	1.469	3.375	17,1	0,1	2,2	0,0
Arabako Mendialdea	3.155	665	663	1.827	21,1	0,1	1,8	0,0
EAE	2.119.586	789.439	541.562	788.585	37,2	100,0	4.511,6	100,0

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Exhebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Lortzen den indizearen arabera, euskarari legozkiokeen kontuetan Donostialdeak Bilbo Handiari nagusigoa kentzen dio eta azken honi asko hurbiltzen zaio Urola Kosta. Bai eskualde honek eta baita bere atzetik datozenek barne hartzen duten euskaldunen kopuruko zifra baino altuagoa lortzen dute intentsitate indizean, beraz estrategikoak dira euskara eta hiriaren arteko talkan. Besteak beste, Debagoiena, Goierri, Gernika-Bermeo, Tolosaldea, Durangaldea eta beste zenbait, Arabako Lautadaren aurretik agertzen dira. Baina, garrantzizkoenak, esan moduan, Donostialdea eta Urola Kosta dira.

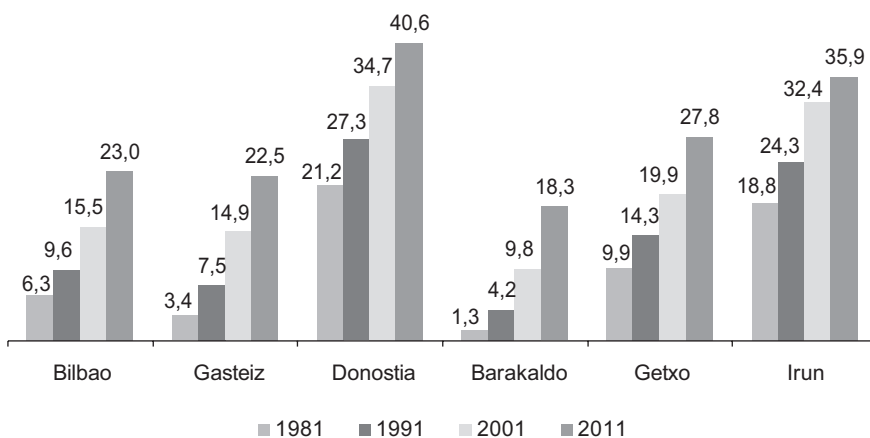
Panorama hau osatzeko, hiriaren errealitatea eta hiriburuek jokatzen duten rola ezin da ukatu eta bizi izan duten bilakaera esanguratsua azpimarragarria da: Bilbok hirukoiztu egin ditu euskaldunak, Donostiak bikoiztu eta Gasteizek zortzi aldiz biderkatu, (6. eta 7. grafikoak).

6. Grafikoa. Euskararen ezagutzaren bilakaera hiriburu eta gainontzeko hiru udalerri kopurutsuenetan, 1981-2001

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

7. Grafikoa. Hiriburu eta udalerrri kopurutsuenetako euskararen ezagutzaren bilakaera, EAE, 1981-2011, (%)

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Ehunekoetan ere gora egin du euskararen ezagutzak eta 1981eko egoerarekin erkatuta, Bilbon eta Gasteizen laurden batek daki euskara eta Donostian %40k.

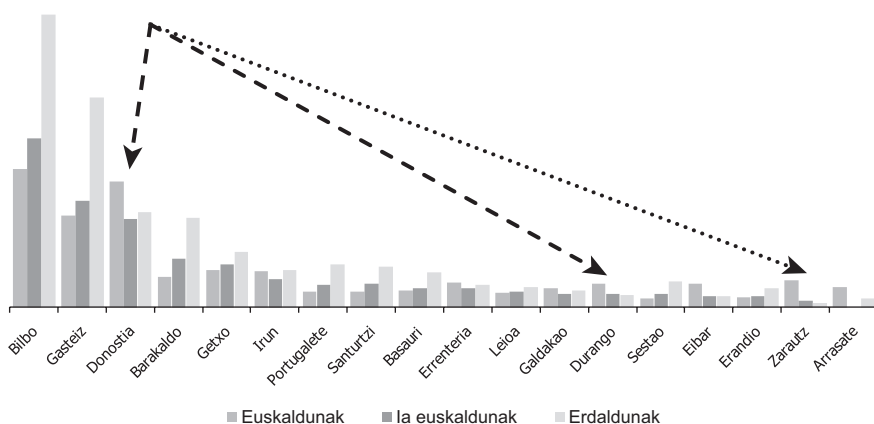
Gainontzeko udalerrri kopurutsuenek normalean lurraldeko dinamikaren eredua jarraitzen dute. Horrela,

1. Barakaldo bezalako udalerrri bat Nerbioi ibarreko ezker aldean gertatu denaren erakusle da. Abiapuntua, dinamika eta prozesu guztia oso modu antzekoan garatu dute eskualde honetako udalerriek. Udalerrri hauetan euskara praktikan ez egotetik %20 ingurura igo da.
2. Beste muturrean, oso ezagutza altuagoetatik hasitakoek igoera leunagoa ezagutu dute.
3. Praktikan ia euskaldun elebakarrak zirenak euskaldunen ehuneko txikitu egin dute.

4. Eta, azkenik, badaude zenbait udalerri hazkundera atzerakada txiki bat pairatu dutenak 2001 eta 2011 artean, atzerriko immigrazioa eta gune erresidentzialen ezarketaren ondorioz, seguruenik.
5. Oso nabarmen ikus litezke prozesu hauek, 10.000 biztanletik gorako udalerri guztiak kontuan hartuta eta 1981etik 2011 artean ezagutza tasetan bizi izan duten bilakaera aztertuta (Ikusi 1. eranskina).
6. Donostiak ere beste eredu bat erakusten du: euskaldunena da talderik kopurutsuena, ia euskaldunak eta erdaldunen aurretik dago zenbaki absolutuetan. Eredu hau Gipuzkoan hedatuago dago, baina Bizkaian ere gertatzen da -Galdakao, Durango- (8. Grafikoa).

8. Grafikoa. Euskara dakitenek talde kopurutsuena direneko ereduak

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

Egoeraren erretratu hau bukatzeko, hiru mapa erantsiko dira (2. eranskina): bata, euskaldunak lurralde osoan nola banatzen diren ikusteko; bigarrena, kanpo immigrazioaren banaketarena eta, hirugarrena eta garrantzikoena, euskararen bermearen geografia erakusten duena, eta ikusten den moduan gaur egun oraindik bermagunetik kanpo geratzen dira faktikoki hiriburuak. Donostia, neurri batean, bermagunearen alboan edo ia barruan legoke.

Hiri munduak eta mundu hiriak

1. Gai honen inguruan, ez da erraza ezer berririk esatea. Datuok ikusita, badirudi teorikoki behintzat hirian eta epe luzean jokatzeko delako euskararen biziraupena. Argi dago hirietan presentzia nabarmenagoa lortu ezean errenkan ibiliko dela eta momentu oro ahaleginak non egin eta nola garatu erabakitzen aritu beharko dute hala instituzio-buruek nola gizarte eragileek. Agian, errezeta eta teoria itxi bat baino, *work in progress* bat izango da euskararen etorkizunaren bermearen nolakotasuna. Euskararen etorkizuna eta hiriarekiko harremana anibalentziaz josia dago, eta agian hitz honek beste edozeinek baino hobeto azaltzen du datorkigun ibilbidea.

Printzipioz errazagoa dirudi hiriek eta batez ere hiriburuek udalerriri txikiagoetan euren dinamika irradiatzea, alderantziz baino. Azken bi mendeak modernotasunarenak izan dira. Berdin du gaur modernotasun berantiarrean egoteak. Esana dago, berantiarrean honek modernizazioaren modernizazioa dakarrela, prozesuen abiaduraren azkartzea eta gizarte-egitura eta instituzioen suntsiketa erlatiboa.

Modernotasunaren ezaugarri bat hiri-kulturaren garaipena izan da; egun, biziagotu baino ez da egiten izaera hau. Euskadi, euskaldunak eta, oro har, abertzaleak estrabikoak dira, eta kultur- eta politika- eskariak egiteko begi batetik iraganeko izaeran sustraitu eta legitimatzeko tradizioa begiratu behar badute, begi bizkorrenak helburua etorkizunean kokatzen du. Euskaldunek (areago euskaradunek) janzkera tradizionaletan joera postmaterialistak ezkututzen dituen taldea osatzen dute. Begiratu baino ez zaie egin behar balioen inguruko ikerketei⁵. Modernoegia da Euskal Herria, nahiz eta bere sektore batek eta kanpoko ugarik helburu nazionalistak antigualekoak kontsideratzen dituen. Egungo hutsalkeria edo sinplekerien eremuko uste ezarri bat. Askok uste du unibertsalista izateak antiabertzalea izatea eskatzen duela eta partikularistak halabeharrez atzerakoiak direla. Baina honetan ez dut astirik alferrik galtzeko.

⁵ Javier Elzo eta Maria Silvestre (Zuz.), *Un individualismo placentero y protegido. Cuarta encuesta europea de valores en su aplicación a España*, Deustuko Unibertsitatea, 2010.

Izaera moderno honek Euskal Herriko lur eremu ia guztia kutsatzen du eta zaila da hiri-kulturaren *continuumean* egon litekeen marra banatzailerik ikustea. Euskal kultura oso da modernoa. Edukiei dagokienean ez dago euskal hedabideak baino modernoagorik. Ezin liteke aurkitu euskal kulturaren –eta zer esan, esaterako, bertsolaritzan– baino gai modernoagorik⁶. Azken urteotan kultura honek euskal kultura inbaditu eta bere egin du, beraz hiri munduak aspalditik daude euskarara helduak⁷. Egungo euskalduna akzioz edo omisioz modernoa da.

Arazoa ez dago euskal kulturaren eta euskaraz egiten denaren edukian, ze esaterako euskal eliteek unibertsiteteen zientzia egiten dute. Arazoa ez da ere nondik etorri den modernizazio hori, gazteleratik, frantsesetik edo ingelesetik, edo gure gizarte aberatsari dagokion kultura erantsitik. Berdin dio, ibilbidea egina dago. Euskara gaurkotua dago.

Bestalde, ahul agertzen da Bilbon eta Gasteizen, baina Donostiako kasua bestelakoa da eta hizkuntzarekiko harremanaren arabera taldekatzeak egiten baditugu, Donostia da hiruretatik bakarra non euskaldunen ehuneko ia euskaldunak edo bakarrik erdaldunak direnena baino handiagoa den –ikus 8. grafikoa–⁸. Beraz, Donostiarako errezeta eta Gipuzkoa osorako ia beste parametro lasaigoetatik aztertu beharra dago.

Kontua euskara ezagutzen dutenen kopurua bada, fokismoa praktikatu ote daiteke eta posible ote da hiriak inguratzea eta setiatzea? Badirudi ez dagoela indar nahikorik ezta masa kritikorik ere. Eta momentuz, ezta beharrik ere. Honen guztiaren ondorioz, hiriburuek neurri handi batean prozesu endogenoekin indartu beharko dute, euskararen hedadura barruko dekanazioak ekarriko du, eta arretaguneak eta indarrak banatu beharko dira hiri eta landaguneen artean. Hiriak irabazteko ezin dira udalerriri eta eskualde

⁶ Bertsolaritzak azken 10 urteotan ezagutu duen gai berrikuntza oso adierazgarria da. Soziozentrismoa nagusitu da eta ikaragarria da, nahiz eta bertsolari emakumeek zalantzan jarriko duten, genero ikuspegiak ekarri dion eraldaketa.

⁷ Atxagak hitz egin zuen *Euskal Hiriaz*.

⁸ Ez dago esan beharrik euskara dakien orok gaztelera dakiela. Betiereko perfekzioaren ordeztasunaren duintasun eta progresiboekin konformatzea eraginkorragoa da.

estrategikoak babesik gabe utzi. Bakoitzari berea, eta estrategia lokalizatu eta girotuak sortu behar dira.

Babesak bikoitza beharko du izan: instituzionala, eskualde hauetan gizarte prozesuek euskara eta bere erabilera elikatzen jarrai dezaten eta, soziala, hiri eta kultura urbanoaren indar koertzitiboak eskualdearen barne prozesuak galgatu edo ahuldu ez ditzan. Alde instituzionaletik, udalerrri eta eskualde hauen dinamika suspertu eta indartzea dakar, euskararen intentsitate maila mantentzeko gaurdaino agian izan ez ditugun programa eta plangintzak asmatuz eta sendotuz. Sozialki, euskara harrotuz eta euskaldun izatearen balioa gizartean zabalduz.

Euskalduntasunari eta euskaldun izateari legezkiokkeen betebeharrei izaera tragikoa kendu behar zaie eta hiztun izatearen nahikotasuna agertu behar da. Arazoa, arazoetako bat, ezagutza eta erabileraren arteko jauzian badago, hitz egitearen balioaren bideak bila ditzagun, bere eguneroko normaltasunean, beste inolako sakralizaziorik gabe. Iraganekoa den jarrerari, herrieta-koak hirietakoen aurrean konplexuz beterik egon izanaren ondorio linguistikoei, buelta eman behar zaio eta solas soilaren balioa aldarrikatu. Horretarako gizarte prozesu erabakigarriak ezarri behar dira, eskualde hauetan arruntena eta berezkoa euskaraz solastea izan dadin.

2. Zentralitatea halabeharrez egungo Autonomia Erkidegoan jarri behar da, berau delako euskararen bilakaera babestua daraman gune politiko eta administratibo bakarra. Besterik da, galdetzea ia egin behar zen guztia egin den eta behar zuen erritmoarekin. Ez dugu sekula jakingo. Baina eginikoak ondo erakusten du zer-nolako aldea dagoen babesa edo aldeko hizkuntz-politika izan edo/eta liberalismo kulturalen oinarritu. Nafarroarekin edo Iparraldearekin konparatzea nahikoa da. Iparraldean eta Nafarroan euskara Erkidegoko egoerarik kaskarrenaren mailan balego pozteko arrazoiak leudeke. Hiru lurraldeen -Nafarroa, EAE eta Iparraldea- arteko aldeak hizkuntz-politika ezberdinen ondorio dira; euskararen kontra aritzea edo kontutan ez hartzea ere hizkuntz-politika da-eta.

80. hamarkadaren hasieran, antzeko posiziotan zeuden udalerrri asko eta adibidez konparagarriak ziren Tutera eta Barakaldo, Gasteiz eta Iruñea. Ikasteko motibazioak eta euskararekiko atxikimenduak ekarriko zituen gero

beste hainbat ñabardura, baina abiapuntu antzeko batek egin dena baloratzeke eta ez egiteak zer suposatzen duen jakiteko argibideak ematen dizkigu. Instituziorik eta instituzionalizaziorik gabe ez dago etorkizunik. Joera anti-instituzionala indartsua izan da euskal kulturaren eta askotan nahaste handiarekin instituzionalizazio politikoa, hizkuntza eta kultur politika eta erakundetzearen beharra ere inpugnatu dira.

3. Kezkatzeko datu ugari dago, baina ez halabarrez hiriarri dagozkionak, lurralde osoari baino. Adinari lotutakoak, desagertzen doazen belau-naldiak, horien ordeztatzenak, atxikimendu automatikoa edo erreflexiboa, eta abar.

Baina, hirien arazoa hiztunen kopurua bada, euskararen arazoa bikoitza da: 1) Nola ugaltu hiztun kopurua, eta 2) dakien pertsona batek zergatik hitz egiten ez duen. Lehen arazoa, denbora kontua da, hezkuntza sistematik etorriko da batik bat; beraz, konfiantzaz jokatu eta hezkuntza sistema etengabe hobetu beharra dago. Bigarrenak zeresan gehiago eman du, asko idatzi da, analisi sakonak egin izan dira, baina ezin dugu: 1) gupida gabe jokabide hori salatu eta, batez ere, 2) bide edo azalpen errazik proposatu.

Arrazoi soziologikoen eta sare sozialek hobeto azaltzen dute hiztun isilaren egoera, borondate edo arrazoi pertsonalek baino. Ez dut honen inguruan inolako zalantzarik egiten. Hitz egitearen beharraren diskurtsoa guztiz presente dagoenean, hiztungaiek egiten ez badute ezinezkoa zaielako da. Gizarte koertzioen ezagutza beti mugatua da. Gizakiok gizarte jokoan aritzen gara eta edozein hizkuntzatan beronen erabilera dotoreago eta zuzenagoa duen pertsona baten aurrean mututu edo isildu egiten gara. Isiltasunaren espiral batean sartuak gaude eta horri buelta emateko tresnak aurkitu behar dira, bestela euskaraduna (berria edo zahar alfabetatu gabea) ez da hiztun bilakatuko.

Prozesu konplexuak azalpen errazekin ezin dira argitu. Praktika kulturalak praktika politikoak dira. Bourdieuk aspaldian idatzi zuen luze eta ondo hitz egiteak esan nahi zuenari buruz. Bourdieuk zioen⁹: «bikaintasun lin-

⁹ Pierre Bourdieu, *¿Qué significa hablar? Economía de los intercambios lingüísticos*, Akal, Madril, 1985

guistikoa bereizten duten ezaugarriak bi hitzetan labur daitezke, distintzioa eta zuzentasuna». Oso interesgarria da Bourdieuren liburuaren azpтитulua: «hizkuntz trukaketen ekonomia». Alabaina, gune atomizatuak, pertsona bakartiek, erabilera intermitenteek ezin dute komunitate lagungarriak sortu. Immigrazio prozesu historikoak aztertzen edo birgogoratzen direnean, «auzoko euskalduna» oso ohikoa zen Barakaldo eta inguruko udalerrietan oraindik 90. hamarkadaren hasieran¹⁰. «Euskaldun» honi euskara bera ere ez zitzaion eskatzen, abizen euskaldunak nahikoa ziren-eta.

Hirietan, ez edukitzearren, ez dugu ezta «auzo euskalduna». Ez dugu gune trinkorik, eta baleude ez genuke jakingo nola epaitu beharko genituzkeen: zer da egokiago, ghetizazioa ala ezarketa sakabanatua? Askotan, ezberdintasun kulturalak edo etnia bat mantentzeko modurik aproposena lur eremu bat harresi handiekin banantzea/babestea da, ez baitago beste erremediorik. «Harresi altuek auzotar onak egiten dituzte» esan ohi da eta horrela funtzionatu izan da Estatu Batuetako hainbat hirietan. Ba ez da hori euskararen egoera, eta gainera behartuta dago etengabeko zehaztugabetasun geografiko berezko batean garatzen, jakin gabe trinkotzea edo sakabanaketa den aproposena. Arazo ikus litekeena, agian aukera da. Batek daki!

Zer beharko luke izan? Hiri guztirako eredu ala hobe enklabeetan lortuko du biziraupena? Lanak hain handi eta ugariak izanda, ez dago atsedenerako astirik eta bietan ekin behar da. Baina bestalde ezin zaio gizarte bati edo gizarte bateko sektore bati beti militantziaren jarrera mantentzea eskatu. Antropologiak momentu sakratu eta profanoak bereizi behar direla frogatua du. Ernest Gellner antropologo handiak komunismoari eta marxismoari ikusten zien akatsik handiena bi eremu horiek bereizi ez izana da, dena sakratua zelako edo bilakatzen zelako, baita eguneroko bizitza ere. Ezin dugu horraino behartu hiztuna, atsedena beharko du¹¹. Seguruenik, magikotu dadin euskarak errelato berri bat behar du, berreskuratzearen mitologia

¹⁰ Egun datorren atzerriko etorkin batek euskararen errealitatea presenteago du Espainiatik duela hirurogei urte etorri zirenek baino.

¹¹ Euskaldun izatea oso nekeza izaten da. Ruper Ordorikak kantatzen duen moduan «Inork ez zidan esan euskaldun izatea zein nekeza den, Hobe nuela hautatzea Munduko hirietan izatea», *Zaindu duzun maite hori* kantatzen.

agortua dago eta. Horregatik, euskarari bizi diren edo euskarara hurbildu diren hiritarrei bekatuan bizitzea permititu beharko zaie, munduaren zama (edo euskararen salbazioa) eta erantzukizuna eramatea ez baita erraza.

4. Badirudi, gaurdaino behintzat, hiriaren dinamika euskararen aurka doala. Esan ohi da eta historikoki halaxe izan da «hiriaren aireak libre egiten gaituela». Besteak beste, hiriak euskaratik askatzeko balio digu gaur egun, askatasun ikusezin eta erantzukizun gabekoa delarik gainera. Aurreko belaunaldi euskaldunentzako, konplexua sortzen zeneko tokia zen hiria, onarpena bakarrik arrote edo ezjakinaren rola betetzetik zetorrelarik¹². Ondorioa? Isiltasuna!

Hiztun osoa ez denarentzako, hiria hainbat koertzioetik urruntzeko ezkultaleku aproposa da, aproposena, hirian baino ez gara (edo izan gaitzke) anonimoak eta. Anonimotasunak komunitatea errotik erasotzen du, taldekideak komunitateko muga eta ohituretatik urruntzeko aukera du-eta¹³. Urruntzea bilatzen ari bagara gizarte kontrola errotik ahul liteke hirian. Beraz, aldi berean, hiria zenbait gauza da. Gune fisiko bat da. Bizipen berri eta ugarien gunea ere. Ugaritasun eta dibertsitatearen kokalekua. Hala, modu naturalean garatzen ez den zerbaitek, etsaia dauka hirian. Hori gertatzen zaio euskarari. Aspaldian desagertuta zegoeneko espazioa berreskuratzea zaila izango du eta, agian, lortuko ez duenaren hipotesia edo bakarrik neurri batean aurrera egingo duenarena aurreikusi eta garatu beharko genuke¹⁴. Momentuz, hiria desleku¹⁵ bat izan daiteke euskarentzat, aspaldian desagertu zen eta berrerritzen joan behar du, landare kolonizatzaile baten

¹² ETAREN biolentzia desagertuta berriro dator «basati onaren» promozioa, *Ocho apellidos vascos* pelikulak erakutsi duen moduan. Berrogei urte eta gero hau!

¹³ Oso interesgarriak dira Manuel Delgadok «in-diferentziaren» alde egiten duten hautua. Bere ustez, «diferentziara daraman eskubidea»ren parean ezezagun izateko eskubidea ere bermatu behar da. Ezin dugu pertsonarik taldekatu bere nahiaren kontra. Ezin ditugu talde etnikoak parke tematikoak bilakatu. Immigrante batek eskubidea osoa eduki beharko luke des-senegaldarra izateko, kasu.

¹⁴ Zenbaitetan hiria, hiriburua, euskararen kokagunea izan denaren inguruan zalantzak bidezkoak dira.

¹⁵ Marc Augé. *Los no lugares. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*, Gedisa, Bartzelona, 1993. Bereziki, hirugarren kapitulua. Deslekua identitate-, harreman- edo historia-tokitzat ulertu ezin den lekua da.

antzera. Legeak lagundu diezaioke noski, baina aurreko landareak ordezkatzeko edo aurrekoen artean kokapen arruntak eta estrategikoak bilatzeko gaitasunean datza bere arrakasta edo porrotaren emaitza¹⁶.

Hiriaren dinamikak gainera erantzukizuna leundu eta desagerrarazi egiten du, hartzuna askeago sentitzen da eta lokarri afektiboa urtu egiten da. Edo urtzeko aukera gehiago ematen du¹⁷. Gune komunitarioetan halaberrez mantendu behar diren pautak erraz alboratzen dira talde kontrolak guztiz presente ez daudenean edo modu baretuan aplikatzen direnean. Hirian gainera, joko zail baten aurrean, ia dilema batean, autokokatzen da euskara: zelan aplikatu arau komunitarioak komunitaterik ez dagoen tokian. Hiriak, beraz, jokamolde oso aukerakoa permititzen dio pertsona euskaldunari, kontrolik gabekoa eta horrek euskara erabili beharretik libratu egiten du. Hor dator magikotzearen beharra osakin afektiboa indartzeko eta erabilerarako jauzia ahalbidetzeko. Nola lortu? Auskalo! Patxadaz eta konfiantzaz.

Anbibalentzia etengabe batean mugitu behararen ondorioz, euskarak hirietan egoera sakabanatua ezagutzen du eta, era berean, erreferentzia nagusia balitz bezala funtzionatu behar du, gutxiengo oso aktiboak eta enkla-beak sortuz. Sektore askoren hautesmatean halaxe da: euskaratik oso urrun bizi diren pertsona askok, gainerrepresentazioaren¹⁸ jarrerari esker, euskararen irrupzioari dominazio kutsua hartuko dio¹⁹.

¹⁶ Euskarak kopurua, beraz, hartzun arruntak, eta eliteak behar ditu hirietan.

¹⁷ Euskararekin balio digu Zygmunt Baumanek egungo gizartea ezaugarritzeko asmatu duen kategoría: «modernotasun likidoa». Komunitateak «jokaera solidoak» eskatuko lituzkeen moduan, hirian aukera gehiago dago eta portaera likidoaren aukera zabaltzen da: «Tarteka euskaraz hitz egin nezake, baina euskaratik ezkutatu egin naiteke ere».

¹⁸ Psikologia sozialak erakutsi du «berria» edo «eskasa» denaren kopurua gainerrepresentatu egiten dugula. Oro har, sentitzen duguna ikusten dugu; nekez, dagoena. Esaterako, arrazistek etorkinak nonahi eta neurritz kanpo ikusten dituzte, eta gainera inguratuta sentitzen dira. Oso interesgarria da Arjun Appaduraireren *El rechazo de las minorías. Ensayo sobre la geografía de la furia* liburuko laugarren kapitulua (*El temor a los números pequeños*), Tusquets, Bartzelona, 2007, 67-110 orrialdeak.

¹⁹ Euskara osasuntsu dagoenaren inpresioak eragin negatiboa izan dezake euskaldungoan, eta izaten du, des-arduratzeko aukera ematen dielarik. Gainerrepresentazioa euskaldunen edo euskarara inkorporatu direnen artean hedatu ez dadin eta salbaziobidean dagoela uste izanik norberaren erantzukizuna ez apaltzeko, publizitate zuzeneko kanpainak egitea mesedegarria izan daiteke.

5. Talde mailan, hiria ezinbestez eremu minatua da euskararentzako eta erraz elika dezake *neurotikoen aliantza*. Charles Taylor kanadiar aditu eta teoriko komunitaristak dio Québec bezalako guneetan, eta gureak badu horretan nolabaiteko antza, talde baten ametsak aurkakoaren amesgaiztoak direla, eta alderantziz. Beraz, edonon errezeloa agertzen da.

Mekanismo honek hirietan makina bat min eta arazotxo sortzen ditu egunerokotasunean. *Praktika egokidun* bilduma bat beharko genuke²⁰. Honelako egoerek, eta oro har *neurotikoen aliantzak*, ba ote dute erregulazio posiblerik? Egoera delikatuak izaten dira eta normalean maila pertsonalean eragiten dute eta jarrerak -positiboak batzuk, negatiboak gehienak- sortzeko oso egokiak izaten dira. Horrelako egoeretan, eskari duinak erantzuteko justiziak espazio eskasa izaten du. Duintasunaren orde *arrazoizko egokitzeak* behar dira²¹.

6. Beraz, hirian ugari, ikusgarri eta kontzentratuta aurki litezke euskara behar ez duten, nahi ez duten edota euskaratik urruntzen diren taldeak. Hiriak euskarari erresistentzia forma anitzetan kontra egin diezaioke. Hirian hobeto antzeman daitezke euskararen aldeko eta kontrako sektore sozialak. Soziologikoki ez dira gizarte taldeak, agregatu estatistikoak baino, ez baitute sarritan talde bat osatzen dutenaren kontzientzia, ezta jokabide amankomun adosturik, eta horrela jarrai dezatela. Baina, azken finean taldeak bailiran jokatu edo des-ekiten dute. Identifika ditzagun sektoreak. Sektore hauek euren praktika kulturaletan batzuetan klase posizioekin bat datoz, beste batzuetan hizkuntzak berak hainbat sektore barne hartzen ditu eta etorkinen kasuan inposatu egiten da beren posizio soziala jatorriaren gainetik²². Hona hemen identifikatu litezkeen sektore-klase-hizkuntz portaearak.

²⁰ Oso ohikoa den egora mingarri bat tabernari bati euskaraz egitean gertatzen da, praktika inkriminatorioak normalean pobreei zuzentzen zaizkielako. Noski eskaria egiten duenak ere bere burua desleku etengabe ikusten du.

²¹ Gérard Bouchard eta Charles Taylor, *Etorkizuna eraikitzea. Adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Bilbo, 2010. Québec-en garatu zen Bouchard/Taylor txosten eredugarrian adibide ugari ditugu.

²² Batez ere, hierarkia sozialaren azken tokian daude, etorkinak direlako eta baita klase behekoena edo sektore pobreena direlako.

6.1. Hirian argiago ikusten da euskara ezertarako behar ez duen sektore bat. Besteak beste, enpiriko eta faktikoki behar ez duelako, oso erraz eta inolako arazo barik garatzen du egunerokotasuna eta euskararen beharra ez du nabaritu ere egiten. Sektore honek entzuna omen du euskara martxa onean berreskuratzen ari dela, eskoletan erabiltzen dela, poztu ere egiten da norbaitek dakienean, baina hor amaitzen da euren atxikimendu guztia. Ez egotearren, batzuetan ez daude kontra ere, baina beren praktikarekin erresistenteak dira, oso neurri handian aurrekontzientea edo kontzientea delarik jarrera hau. Sektore honek euskararekin inolako harremanik ez izatean, tirabirarik ere ez du askotan. Arazo handiago dute euskara beharrezko edo puntuagarri duteneko sektoreek, euskarak euren mugikortasun goranzkoan mesede edo kalte egin diezaiekeenean. Euren seme alabak hirietatik kanpo dauden goi klaseko zentroetara deslokalizatzen dituzte, euskararen presentzia guztiz marjinala delarik. Sektore honek kapital ugari du eta nolabaiteko goi klase bat osatzen du. Sare sozialak ditu, eta baita kapital ekonomiko eta kultural handia. Beraz, euskarari dagokionean errealitate paralelo batean bizi dira eta bizi daitezke. Beraz, ez dute behar euskararik, ez dute seme-alabentzako eskatzen, eta euskaratik urrun eta euskararen kontra bizi litezke. Eransten den 9. grafikoan kapital ekonomiko gehien eta kultural dezentea dutenak dira. Badago tartean, klase altuaren sektore bat, bozka abertzalea eginda ere, egiten ez duena euskararen hautua. Normalean, hauen seme-alabak aurreko gizataldekoekin ezkontzen dira, birproduktio ekonomiko-sozialari kulturalari baino garrantzia handiagoa ematen dietelako.

6.2. Badago beste sektore bat, profesional eta lizentziadunena, euren seme-alabentzako euskara ereduak aukeratu dituen, eta aurrekoaren beste kapitalak ez baditu ere, ez dira askoz txikiagoak, behintzat kapital kulturalari dagokionean. Sektore honek goranzko mugikortasuna bizi du. Gaur egun klase ertain sendo bat da eta badute kapital kulturala, eta euskara kapital honetan gehitzen duten beste osakin bat da. Euskaldunekin batera, hirietan estrategikoenak dira. Momentuz, gurasoak dira, erdaldunak, profesionalak asko edo gehienak, seme-alabak euskara eruedetan matrikulatu dituzte eta *curriculum ezkutua* eta osatzen dituzten gizarte sareak igorriko dizkiete. Denboraren poderioz eta estatus sendo bat mantentzen badute klase ertain altua bilakatuko dira eta, etorkizunean, «aristokrazia kultural»

gisa jokatu dezakete, ez agian eurak, baina bai euren seme-alabak. Sektore honen sendotasuna Gipuzkoako euskaldungoaren parekoa da: ekonomiko-ki oso ondo kokatuak daude, profesionalak dira, ikasketa tasa altua dute eta kontsumo kultural neurrikoa ere. Bidaide indartsu bat bilatu ahal du euskarak sektore honetan, baina bidea luzea eta geldoa da, seme-alabengana transferitzen dena. Seme-alabak hiztun osoak bilakatu daitezten, gurasoenganako kanpaina neurtu eta ondo zuzenduak helarazten asmatu behar da.

6.3. Kapital kultural eta kapital ekonomikoaren arabera, ondoren eta aurrekoaren parean, askotan euskaldungoa legoke: klase altu, ertain eta behekoaz osatua dago. Altukoa zati txiki bat, ertaina ugaria eta behekoa eskasa. Gizarte egituran oso ondo kokatua dago, maila intelektual handikoa da, ekonomikoki sendoa, eta ezaugarri hauek gora egiten dute euskararen ehuneko altuenak dituen Gipuzkoan. Oro har, egituraren aldetik euskaldunek ez dute arazo handirik eta printzipioz euskara harrotzeko nahikoa gizarte baliabide dute. Sektore honetan estrategikoa da hezkuntzan eta administrazioaren maila guztietan ari den azpisektore ugaria. Hauen eta zenbait sortzailearen esku dago euskara eta bere gaitegia berritu eta gaurkotzea. Jarraera eta baloreei dagokienean oso modernoa da sektore hau.

6.4. Azkenik, hirietan eta euskal herrian, euskara periferia sozial eta geografikoetara hedatu da, gutxitan hiriaren zentrogunera. Zentrogunean aurretik aipatu ditugun sektoreak daude. Behe klase gehiena, hezkuntzaren bidez, euskarara ailegatu da. Azpisektore honek ez du gizarte botererik eta ez dira erreferentzialak, baina kopuruaren ikuspegitik euskararentzako ezinbestekoak dira, hiztun hazkundera besteak beste hortik etorriko da eta. Euskarara behar dute ezinbestez, berari esker goranzko mugikortasuna bermatu dezakete eta. Eta euskarak behar ditu ezinbestez.

Hauen azpitik eta oro har euskararen geografia sozialetik kanpo etorkinak daude, eta baita euren seme-alabak, baina honek ez du horrela -fatalitate ekidinezin modura- zertan izan behar. Immigrazioaren kopururik handiena hirietan dago eta normalean bi erronka daude biztanleria honetikiko: 1) Batez ere, A eredura joaten dira eta gehienetan inolako hezkuntza berrikuntzarik ez duten zentroetara, beraz hemen badago zeregina instituzioetik eta gobernutik, eta 2) immigrazioak euskararen arazo batzuk indartzen

ditu, baina ez du berririk sortzen²³. Programa integrala eskatzen du immigrazioa eta euskararen arteko harremanak, mugimendu batean bi helburu betetzeko: gizarte-inklusioa eta hizkuntzarena ere. Harreraren prozesua bukatuta eta hizkuntz aniztasunean hierarkia logikoak ezarrita, bada edo heldu da interbentzio integral honi aurre egiteko unea.

Hurrengo taula honetan, sektore bakoitzak euskararekin duen harremana zehazten dugu. Egia esan ez dugu ikerketa zehatzik honen inguruan eginik, beraz intuizio informatu batetik egiten da ezaugarritzea. Edozelan ere, beste gai batzuetarako balio badu (identitatea, ideologia, estatu forma, eta antzekoetarako), euskararako ere abiapuntu gisa balio digu. Sektoreka euskara eta bere eskaintza zatitu beharrean gaudelakoan nago, eskaintza bereiziak eginik, eta horrek inbertsio ekonomiko handia, ikerkuntza sakonak eta publizitate kanpaina zuzenduak eskatzen ditu.

4. Taula. Euskararekiko hurbilpena sektore/klase eta kapital ezberdinen arabera

Sektoreak	Kapitalak			Euskarara hurbildu
	Ekonomikoa	Kulturala	Soziala	
Goi klasea	Handia	Handia	Oso handia	Oso gutxi / Ia ezer
Hiri klase ikasia	Dezentea	Handia	Handia	Erdizka
Euskaldungoa	Dezentea	Handia	Handia	Erabat
Behe klasea	Eskasa	Eskasa	Eskasa	Ia erabat
Immigrazioa	Oso eskasa	Oso eskasa	Eskasa	Gutxi

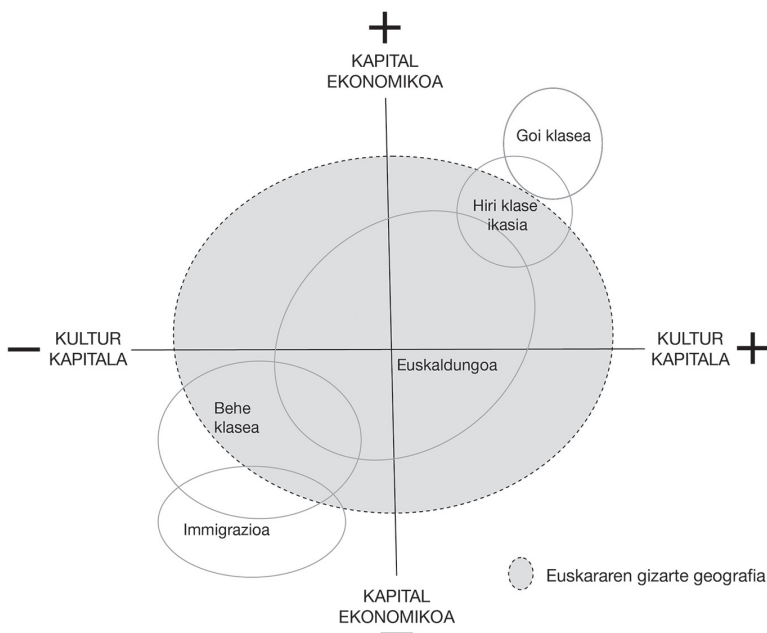
Iturria: Egileak egina.

Egoera hau zientifikoki aztertzeaz dago, eta ez legoke txarto sektore hauetan -klase eta azpiklaseetan- euskararekiko zer-nolako diskurtsoak eratu eta mantentzen dituzten ezagutzea.

Grafikoki honela geratzen dira klase sozialen euskararekiko posizio sozialak:

²³ Erramun Osa eta Xabier Aierdi, «Immigrazio berria, hizkuntza arazo berririk?», *Euskera*, 54 lbkia., 3, zenbakia, Bilbao, 2009, 1433-1452 orrialdeak.

9. Grafikoa. Euskararen gizarte geografia

Iturria: Egileak egina.

7. Ondorioz, euskara, klase sozialak eta etniak elkar topatzen duteneko bidegurutzetako konplexuan kokatuta dago ere. Praktika kulturalak praktika politikoak dira beti, eta politikak gure gizartean ez du lubaki ideologikorik, identitatekoa baino. EAEn ez dago momentuz tokirik talka ideologikoetarako. Datu batzuk: gurutzatzen ditugunean identitate subjektiboaren bost posizioak (euskalduna baino ez -V/E-, euskaldunago -+V/Ego-, identitate bikoitza -D/B-, espainolago -+E/Ego-, espainiarra baino ez -E/E-) eskala ideologikoarekin (ezker-eskuin) eta eskala nazionalistarekin (euskal nazionalista-espainiar nazionalista) eta zenbait urtetako bilakaera egiten dugunean (2007-2014), zer ikusten dugu?²⁴

²⁴ Eskala bietan (0= abertzaletasuna edo ezkerra; 10= espainolismoa edo eskuma) identitate era bakoitzak eta erkidegoak batz bestez ematen duten puntuazioaz ari gara.

1. Ez dagoela borroka ideologikorako aukera handirik. Gizarte honek ongizate maila oso altua du, balore modernoak oso hedatuak ditu eta oro har kutsu sozialdemokrata. Horrela 3,5 eta 5 artean kokatzen dira bost identitate subjektiboak. Ez dago polarizazio ideologikorik. Bizi estiloak edo gehienez klase ideologiko ahulak ditugula dirudi. Distantzia ideologiko handiena 2,8tik (2012ko inkesta) 5,6ra (2011koa) doana da. Ezker-eskuineko eskalaren bataz bestekoan, 3,7an dago Erkidegoa; beraz, euskal gizarteak ezkerrera modu leunean jotzen du. (3. Eranskina ikusi).
2. Baina, nazionalismoaren eskala kontuan hartzen badugu, polarizatu egiten da egoera, eta 8 puntuko distantzia agertzen da, 1,2tik 9,2rako eta Erkidegoaren bataz bestekoa 3,8 edo 4 da²⁵. Hau da, gure erkidegoak egungo Autonomi Estatutuaren subiranotasuna baino gradu handiagoa nahi du, baina urrunegi joan gabe. Gure herriak *etnokrazia* nahi du, ez independentzia²⁶. Bertakoek («gureek») gobernatu dezatela, hor amaitzen da abentura (4. Eranskina ikusi).

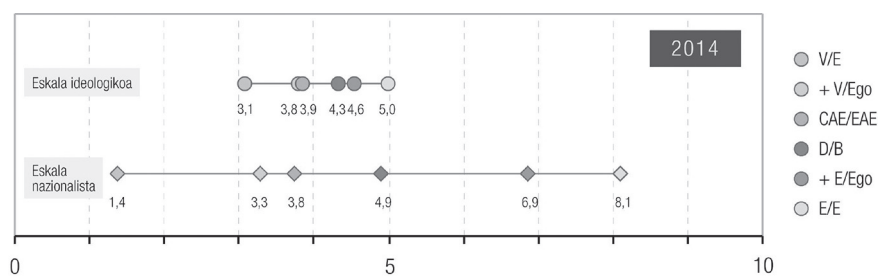
Urte bateko adibidea hartuta, esaterako 2014koa, 2 puntutan aldentzen gara ideologikoki identitate subjektibo ezberdinetakoak eta 6,7 puntutan nazionalismoan, eta hizkuntza (euskara), gainontzeko objektu politiko-kultural erabakigarri guztiak bezalaxe, adostasunik gabeko edo zaileko lubaki

²⁵ Antonio Rivera, Patxi Lópezen Gobernuko Kulturako Sailburuordeak, Eva Larrauri kazetariari 2010eko azaroaren 14an, esaten zion: «El Contrato Ciudadano por las Culturas, el plan estratégico que impulsa el departamento, va camino de no alcanzar el consenso, declaraba: Nuestra intención es que el Contrato salga adelante. El problema no es si de partida debe alcanzar un acuerdo mayoritario o no. Sabemos cuál es la posición de las Diputaciones, una postura estrictamente política, pero lo importante es que el documento se mejore con las aportaciones de los sectores, de la ciudadanía, del futuro Consejo Vasco de la Cultura, y que se ponga a funcionar. Discutimos y perdemos mucho tiempo en debates parapolíticos que no tienen esencia y retrasamos las oportunidades de desarrollo. El punto de confrontación es de referencias: nosotros hablamos de ciudadanos, y la palabra produce urticaria a los nacionalistas, que prefieren hablar de comunidad, palabra que a los que no somos nacionalistas nos genera cierta zozobra. ¿El que hace una película o edita libros tiene que estar dependiendo de si el Gobierno y la Diputación son partidarios de una cosa o de la otra?», *El País del País Vasco*, 6. orri.

²⁶ Walker Connor, «Democracia, etnocracia y el Estado Multinacional moderno: paradojas y tensiones», in A. Pérez-Agote (arg.), *Sociología del Nacionalismo*, Vitoria-Gasteiz, 1989, 111-130.

kultural-identitario honetan sartuta egongo da beti. Ez da orain arte erraza izan, eta etorkizunean halaxe izango da. Hau da, borroka ideologikoa sako-
na izan ezin den moduan, identitate-borrokak hartzen du haren lekukotza.
Beraz, identitatea espainolago edo identitate bikoitza dutenak eta goi mai-
lako posizio ekonomikokoak euskarari lepoa ematen diotenak dira.

10. Grafikoa. EAEko nazionalismo- eta ideologi-eskalak identitate subjektiboaren arabera, 2014

Iturria: Egileak egina, 2014ko Immigrazioaren Barometroan oinarrituta, Ikuspegi.

Gainera, zoritxarrez, gure historian eta ulerkera etnikoan badago hutsu-
ne oso nabarmen bat: *euskaltasuna*²⁷ sortu barik dago eta, txarrena, ezin da
sortu. Sabino Aranarengandik hasita logika etnikoa bakarrik formalki alda-
tu da, ez errealitate materialean. Agian, maila pertsonalean posible da, bai-
na kolektiboki ez da egon izan. Horrela, hemen *abertzaleak* eta *espainolistak*
daude²⁸. Euskaltasunak, euskaltzaletasunak, euskara suspertzen lagun deza-
ke, baina dagoen jauzi etnikoarekin euskara batik bat abertzaleena baino ez
dela kontsideratuko da. Abertzale sutsuek inplizituki hala uste dute eta
aurkari indartsuek euskaratik urruntzeko egoera hau baliatu egiten dute,
euskara baztertze sinbolo modura erabiltzen dela esanez. Gainera aber-
tzale askoren kontraesana -euskara idealki maitatu, baina ez ikasi, ez eta

²⁷ Jarrera modura oso ahula da eta soziopolitikoki eraiki ezin den posizio soziala da.

²⁸ Banaketa hau oso presente egoten da abertzaleen planteamendu bitarretan, egunerokotasu-
nean eta teorikoki.

gutxiago erabili, modu erritualean ezpada- oso ondo datorkie izaera sinbolikoa sinesgarri izan dakien.

Sektore aurkariak erakartzeko logika etniko hau apurto eta ordezeko bat asmatu behar da, bestela ezagutzaren hazkundearen sabaia nabarmenagoa izango da, eta honelako egoeretan justiziaren printzipioak ez du inolako eraginik eta ikuspegi errealista batetik txikiak eman behar du amore beti. Abertzale izateko ez da euskara jakin behar, bozka abertzalekoek euskara ikasi izan balute hirietan askoz egoera osasuntsuagoan egotea ekarriko luke²⁹. Erabakigarriena ez da euskara, bozka ondo edo egoki ematea baino. Herri bakoitzak bere historia propioa du eta Bourdieuk behin eta berriz esango duena aplikatu liteke hemen: ezerezetik zaila zerbait ateratzea. Hone-tan ere euskarak anibalentzian jokatu behar du, abertzale eta ez-abertzale izan eta era berean despolitizatu beharra. Funanbulismo jokoetan trebatu beharra dago.

9. Hiriak esan dugun moduan bizi estilo propio bat du, behintzat hala esaten da. Hiria nahasmenaren tokia da, beraz,

1. lehenengo eta behin hiri mundua euskarara helduta dago eta nolabait euskara bera ere kolonizatu du. Hiri mundua modernizazioaren emaitza bada, euskararen edukien lidergoa daramatenek aspaldi hor kokatuta bizi dira. Areago, esaten denaren kontrara, gaur egun sektore modernoena euskara, abertzaletasuna eta ezker ideologikoa metatzen dutenek islatzen dute. Aspalditik, euskarak ez du erreferentzia nagusia iraganean; beste kontu bat da nola jokatzeko eta erabiltzeko den tradizioa. Beraz, herritartu beharrean, euskara hiritartu egin da azken 50 urteotan, kulturaren ulerkera integralenean: ohitura sinpleeneta-

²⁹ Eta eguneroko praktika sozialean (soziologikoetan) abertzalea izatea euskaldun izatea da. Termino honen inguruan joko logiko ugari egin genitzake (euskaradunak, baskoak, ...), baina euskaldun euskaradun ez-abertzalea ez-euskalduntzat edo espainol(azo)tzat irainduta, joko linguistikoek ez digute ezertarako balio. Logika linguistikoa eta soziopolitikoa ez dira gauza bera, eta politikan posible ez dena ez da posible hiztegian. Ez du merezi lerro gehiago idaztea kontu honen inguruan, eta gutxiago identitate, gainidentitate, identitate metatuen inguruko nahasketa ulertezinak, sarri gure artean egiten den moduan. Irakurri David Anaut, *Txokotik zabalera*, Alberdania, Irun, 2006, 15-24 orrialdeak.

tik arte bikainenetara. Horregatik, «ciudadano, citizen edo citoyen-ne» hitza itzultzeko «hiritarra» da hitz zuzena, ez «herritarra». Terminologikoki «herritar» hitzak ukatu egiten du errealitate praktikoan esan gura duena, baina euskaradunaren mundu- eta ideologi-ikuskerak inkontzientearen ondorioa dira.

2. Honek guztiak eta hiriarekiko kontaktuak kalitate eskasagoko euskararako dakar, behintzat Gipuzkoa ez den gainontzeko lurraldean³⁰. Hizkuntza kalitatea sakrifikatu behar da ezinbestean, hizkuntza kontuetan ez dago prozesu linguistikorik soziologikoen gainetik gera litekeenik. Hizkuntzak, batik bat, gizarteek ahal/nahi dutena izaten amaituko dute. Berriro ere ez da funtsean borondate kontua, aukera soziologikoena baino. Horrela, alde batetik irabazten dena (hizkuntza hiritartu eta hiri mundua bere egin) bestetik galera da (kalitatea eskastu).
3. Hipotesi honetatik abiatuta eta gerta litekeena aurreikusita, bide berri-tzaileak aztertzen joatea ezinbestekoa da eta epe ertain eta luzean kalitatea eta hedadura uztargarri izan daitezen tresnak sortu behar dira.

10. Bestalde, hiriak hizkuntzaren estatusa kaltetu egin dezake eta bere des-komunitarizazio prozesua azkartu. Adin eta belaunaldi kontuek adierazten digute euskara modu mekanikoan erabiltzen dutenak desagertzen doazela eta horien ordez datozen askok euskara ikasia dakarte eta modu erreflexiboan praktikatzeko dute. Soziologian elkargotik (*gemeinschaft*) gizartera (*gesellschaft*) doan jauzia da, komunitatetik gizaki bakunera, afektutik kalkulura. Automatismoen ordez kalkulua, eta nahitaez, honekin batera ekonomia kognitiboa, erabiliko da momentu bakoitzean errazena egiten den hizkuntza erabiltzeko. Gehienetan, oraindik ere eta tarte luzean, ezinbestez gaztelera³¹.

³⁰ David Anaut, *Txokotik ...*, 79-88 orrialdeak.

³¹ Andu Lertxundik Kike Amonarrizen *Tribuaren berbak* telebista-programan oso adierazpen interesgarriak egin zituen. Euskararen adierazkortasunean maizago entzuten dugun gaztelera eragiten duela esaten zuen. Anduren ustez gatza eta piperraren bila gaztelaniara joaten gara, eta arazoa belarrian edo entzuten denean datza. «Gure belarriek euskaraz baino gaztelera askoz gehiago jasotzen dute egunean zehar eta horren ondorioz esaldi erdaldunak ateratzen zaizkigu gure

Teorikoki, hizkuntza bati gerta lekiokoen egoerarik hoberena bere hiztunek hizkuntza hori zergatik erabiltzen duten ez jakitea da, beraiena delako, izan delako, eta hitz egiteko modu naturalena zaielako. Gizarte eraikuntza guztiak naturalizazioari esker indartu eta egonkortu dira. Egoera horietako hiztunek dakitena praktikatu dute. Dakitena egin. Egoera ideala da hori.

Hiztun honen ordez beste hizkuntza bat euskara bezain ondo edo hobeto dakiena dator eta honek hainbat buruhauste sortuko du, eta bizi ere. Zertarako ekin gutxitua den hizkuntzan, ezelako ahaleginik gabe, eta errazago, beste bat badu? Osagai edo ikusmolde normatiboetatik aparte egoera honek hausnartua izan behar du, arazo erradikalek neurri sakonak behar ditu eta. Galdera honi erantzun ezean, azalpen gisa borondate edo justizia kontueta-
ra joko dugu, eta horietan ez dago soluziorik. Ondorioz, hiria komunitate bilakatu behar dugu euskararako, jakinda ere kontrakoa erraz gerta litekeela: landagune guztia gazteleraz hiritartzea.

11. Hiri mundu eta mundu hiri joko honetan, hiriak irabazi ez arren, oso inportantea da udalerrri eta eskualde erabakigarriak ez galtzea. Baten amestean ezin da bestea ahuldu. Euskararen bermea Gipuzkoako tamaina erdiko udalerrietan eta Donostian dago momentuz. Bitartean eskolak euskaradunak egiten jarraitu behar du eta horren guztiaren ondorioz euskararen aldeko dekantazio prozesu berriak sortuko dira.

12. Amaitzen joateko aipatzen ez diren zenbait konstante kontuan hartu beharrekoak dira, berriro ere prozesu materialetatik abiatu gaitezten:

- I. Oso seguruenik, prozesu hau guztia Estaturik gabe, biztanleriaren gehiengo abertzale izan gabe³² eta mundu-hizkuntzen inertziaren kontra garatu behar da. Ez dirudi erraza.
- II. Egiturak, errelatoak eta babesa behar ditu euskarak hirian.

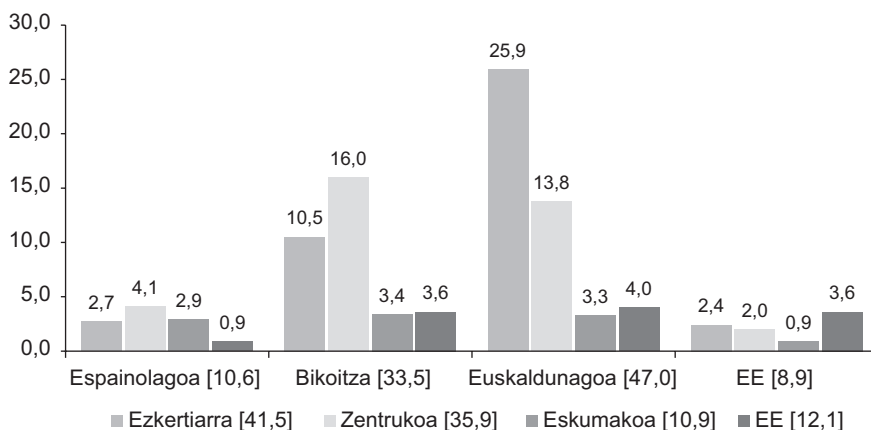
hizketetan». Bere ustez, EITBK hizkuntza premietan pentsatu behar du eta Eskolak ahozko-tasunaren aldeko iraultza egin beharko luke. Bere tesia honako hau zen: «finkatzen badugu ahozko-tasuna, finkatu dugu hiztuna», EITB, *Tribuaren Berbak*, 2015eko maiatzaren 5eko emisioan.

³² Ez dira hauteskundeetako datuak eta sakoneko joerak nahastu behar. Hauteskundeetan abertzalegoa nagusi izan arren, ez-abertzaleak abertzaleak baino gehiago dira EAEn. Zer esan Nafarroa edo Iparraldean?

- III. Euskararen garapena zaila eta zalantzia izan da historikoki, eta horrela izaten jarraituko du. Herri a-normalek, historia a-normalak dituzte eta ekimen eta ekinbide a-normalei ekin behar diete. Hori da oso handien artean txikia izatearen patua.
- IV. Zein izan liteke subjektu eragilea? Hurrengo grafikoaren mezua (11. aren) mezua gehiago da paradoxikoa anibalentea baino. Ezker abertzaleari -soziologikoari behintzat- dagokio burgesia nazionalaren lana egitea. Praktikan egiten du, orain bere lana dela asumitu behar du. Grafiko honek posizio ideologikoak eta identitate subjektibo metatuak (espainolago, bikoitza, euskaldunago) gurutzatzen ditu, eta gure erkidegoko talderik kopurutsuena soziologikoki ideologiaz ezkertiarra eta identitatez euskaldunagoak osatzen du: %25,9. Lau-tik bat gizarte posizio horretan autokokatzen da.

Beraz, udalerrietan eta batez ere Gipuzkoan hain ohikoa izan litekeen posizioa posible ote da hirietara ere eramatea? Eraman ala ez, politikan ezkertiar denak kulturaren burgesiaren papera jokatu beharko du, gura ala ez!

11. Grafikoa. Gizarte sektore metatuak identitate nazional subjektibo eta ideologia eskalaren arabera

Iturria: Egileak egina, Immigratioaren Barometroan oinarrituta, 2009, Ikuspegi.

13. Euskarak hiria irabazteko anbigualentzia ugariko prozesuetan aritu beharko du eta gorabehera askorekin sortzen ari zaio berreskurapenaren prozesua gidatu eta lideratu dezakeen subjektu sozial indartsu bat. Beraz, pazientzia, lasaitasuna, diskurtso berriak, helburu egingarriak seinalatu beharko dira, egungo eskualde erabakigarriak mantenduz eta hiriak sendotuz. Non dago berreskurapen honen sabaia? Zaila da esatea, baina, sekula lortu ez arren, berreskurapenak izan behar du helburua. Perspektiba honetatik zaila egiten zait zenbait iritziren kondeszendentsia ilustratua ulertzea³³. Badirudi toki guztietan egin izan denak, jakinda ezin litekeela burutu Euskal Herrian ez eta erkidegoan ere, beldurtu egiten dituztela bizitza barkatzen diguten errealista maltzur hauek. Gainera, irribarre irabazlearen harrokeriarekin, alde zurretik eraiki duten aurkariaren irudiari ea borroka nahi duten zirrikaka eta galdezka datoz. Eskerrak euren buruak gizatiartzat dituztela!

Working in progress honetan, urratsak etengabe errebisatu beharra dago baina badirudi bide egokia hartu dela, abiadura ere ez da txarra, eta txango honek merezi du.

³³ Duela gutxi oso kapitulu interesgarri bat irakurri diot Matías Múgicari eta, oro har, bere deskripzio soziologikoarekin erabat ados banator ere, garaileak duen segurtasunean oinarritua, kondeszendentsia kutsu bat nabari diot artikuluan. Esaterako, gehiegikeria iruditzen zait ondoko argudioa, eta bere artikuluko hasiera baino ez da: «Pues bien: cuando los nacionalistas, o su sector más lingüísticamente exaltado, dicen, y lo dicen a menudo, que para asegurar la pervivencia del euskera a largo, y aun a corto, plazo es imprescindible la independencia de España, tienen probablemente razón: sin tener las manos libres, la pervivencia real (no icónica) del euskera es, en mi opinión, como en la suya, altamente problemática. Tampoco con ella, desde luego, estaría nada asegurado, y de eso hablaremos en un apartado posterior, pero al menos habría alguna posibilidad. Es cierto que los nacionalistas tienden a continuación a no detallar para qué necesitan tener las manos libres, es decir, cuáles son esos medios que ahora, debido a nuestra pertenencia a España, no pueden movilizarse y que la independencia les permitiría emplear. Y no lo dicen, claro está, porque estos medios son de tal naturaleza que confesar que se proponen emplearlos los dejaría en mal lugar; incluso, quizás, les enajenaría votos. Pero en la afirmación misma, básicamente, creo que tienen razón». Hain ezezagunak izan daitezke bitarteko horiek? Ez dira Estatu guztiak erabili izan dituztenak? Aproposenak diren ala ez beste kontu bat da. Arrazoizkoak diren egungo ikuspegitik besterik da, baina ezin zaio kritikatu abertzaletasun bati abertzaletasun guztiak egin duten gauza berberarengatik. Denek egin izana ere ez da zentzuzko argudioa, denek gizarteari kalteak eta sufrimenduak ekarri izan baitzikiote, baina hortik batzuen kasuan bakarrik bitarteko horiengatik ikaratzera bide luzea dago. (Matías Múgica, «Lengua y secesión. Política lingüística y el futuro del País Vasco», in ZZ.EE., *La secesión de España. Bases para un debate desde el País Vasco*, Tecnos, Madril, 2014, 199-233 orr.). Nolanahi ere testu honen inguruko hausnarketa zabalago prestatzeko asmoa dut.

Eranskinak

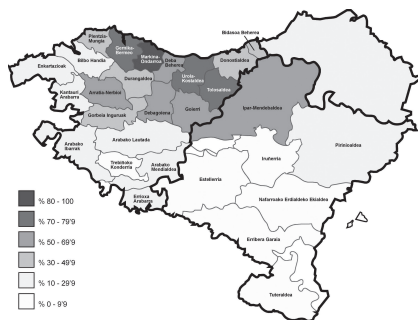
1. Eranskina. EAEko 40 udalerrri kopurutsuenak (10.000 biztanle baino gehiagokoak) euskararen ezagutzaren hazkundearen arabera antolatuta, 1981-2011

	1981	1991	2001	2011	Biderkatu
Barakaldo	1,3	4,2	9,8	18,3	13,83
Trapagaran	1,6	7,8	14,9	22,2	13,72
Sestao	1,5	5,1	11,2	18,6	12,15
Santurtzi	1,8	5,5	12,1	19,8	10,77
Portugalete	2,2	6,3	12,7	20,0	9,21
Gasteiz	3,4	7,5	14,9	22,5	6,62
Laudio	5,6	13,7	21,7	28,5	5,09
Bilbao	6,2	9,6	15,5	23,0	3,68
Basauri	6,5	10,7	17,1	23,2	3,59
Arrigorriaga	10,2	18,4	26,3	32,9	3,21
Leioa	10,2	15,4	21,8	29,5	2,89
Getxo	9,9	14,3	19,9	27,7	2,80
Ermua	12,1	15,6	24,3	29,9	2,47
Erandio	10,5	12,7	17,8	24,3	2,33
Errenteria	19,5	24,5	32,5	37,8	1,94
Donostia	21,2	27,3	34,7	40,6	1,92
Irun	18,8	24,3	32,4	35,9	1,91
Lasarte-Oria	23,3	32,4	37,0	40,0	1,72
Sopelana	24,7	28,3	33,3	41,9	1,69
Pasaia	23,7	26,9	33,5	38,2	1,61
Galdakao	24,8	29,6	38,6	38,9	1,57

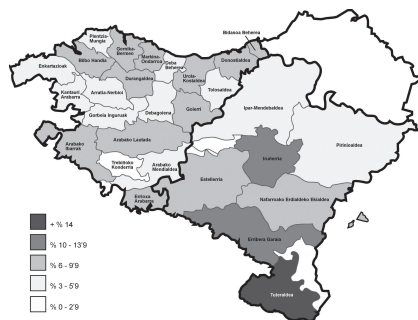
	1981	1991	2001	2011	Biderkatu
Durango	33,6	38,6	45,3	48,9	1,46
Hernani	39,8	48,5	54,7	57,4	1,44
Andoain	36,4	45,2	50,2	52,4	1,44
Arrasate	39,1	49,1	55,9	54,6	1,40
Beasain	40,0	51,1	58,3	55,8	1,39
Eibar	37,6	46,6	51,8	51,2	1,36
Tolosa	50,7	57,9	64,5	66,1	1,30
Amorebieta- Etxano	43,8	48,6	53,8	52,9	1,21
Elgoibar	51,1	56,2	60,9	58,1	1,14
Gernika-Lumo	59,6	65,4	69,3	67,6	1,13
Zarautz	64,0	70,1	71,4	70,0	1,09
Bergara	62,2	66,3	70,0	66,3	1,07
Hondarribia	57,1	58,2	60,5	60,0	1,05
Azkoitia	73,0	76,9	80,0	74,5	1,02
Azpeitia	83,0	87,5	87,8	83,6	1,01
Oñati	74,0	78,3	79,3	74,6	1,01
Bermeo	72,8	76,8	75,7	72,7	1,00
Mungia	55,1	58,6	55,1	53,2	0,97

2. Eranskina. Euskara eta immigrazioaren mapak eta euskararen bermearen egungo lurraldea

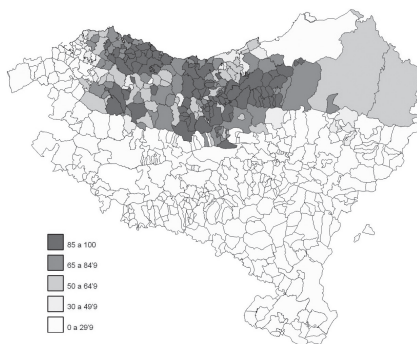
Euskararen mapa

Immigrazioaren mapa

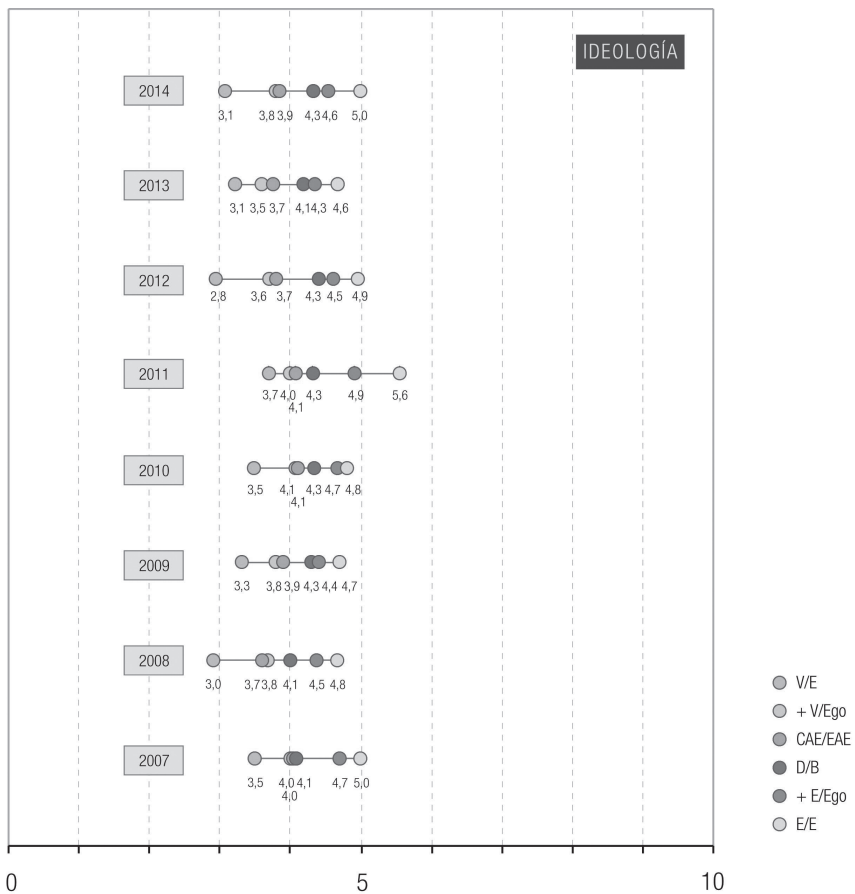

Euskararen bermearen egungo lurraldea

Iturria: Egileak egina, 2011, Eustateko Biztanleriaren eta Etxebizitzaren Zentsuan oinarrituta.

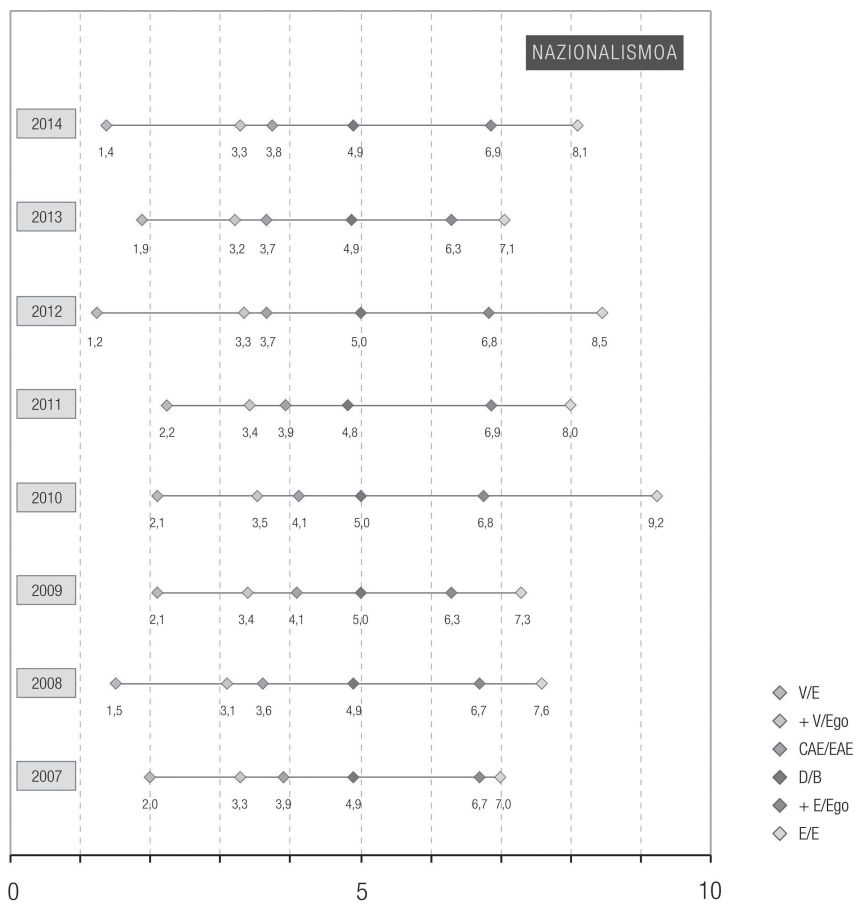
3. eranskina. EAEko eskala ideologikoa identitate subjektiboaren arabera, 2007-2014 (0=Ezkerra; 10= eskuma)

Iturria: Egilea, 2007-2014ko Immigrazioaren Barometroetan oinarrituta, Ikuspegi.

4. eranskina. EAEko nazionalismo eskala identitate subjektiboaren arabera, 2007-2014. (0= euskal nazionalismoa; 10= espainiar nazionalismoa)

Iturria: Egilea, 2007-2014ko Immigrazioaren Barometroetan oinarrituta, Ikuspegi.

Erabili diren zenbait testu

ANAUT, David, *Txokotik Zabalera*, Alberdania, Irun, 2006.

APPADURAI, Arjun, *El rechazo de las minorías. Ensayo sobre la geografía de la furia*, Tusquets, Bartzelona, 2007.

AUGÉ, Marc, *Los no lugares. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobre-modernidad*, Gedisa, Bartzelona, 1993.

BAUMAN, Zygmunt, *Modernidad líquida*, FCE, Mexiko, 2003.

BOUCHARD, Gérard eta TAYLOR, Charles, *Etorkizuna eraikitzea. Adiskidetzeko garaia*, Ikuspegi, Bilbo, 2010.

BOURDIEU, Pierre, *¿Qué significa hablar? Economía de los intercambios lingüísticos*, Akal, Madril, 1985

CONNOR, Walker, «Democracia, etnocracia y el Estado Multinacional moderno: paradojas y tensiones», in A. Pérez-Agote (arg.), *Sociología del Nacionalismo*, Vitoria-Gasteiz, 1989, 111-130.

DELGADO, Manuel, *Sociedades movedizas. Pasos hacia una antropología de las calles*, Anagrama, Bartzelona, 2007.

ELZO, Javier eta SILVESTRE, María (Zuz.), *Un individualismo placentero y protegido. Cuarta encuesta europea de valores en su aplicación a España*, Deustuko Unibertsitatea, 2010.

EUSKARAREN AHOLKU BATZORDEA, XXI. Mende hasierarako hizkuntza politikaren oinarriak. *Euskara, XXI. mendeko hizkuntza bizia, egunerokoa eta noranahikoa, Oinarriko Txostena*, HPS, Kultura Saila, Eusko Jaurlaritza, 2008, Gasteiz.

MÚGICA, Matías, «Lengua y secesión. Política lingüística y el futuro del País Vasco», in ZZ.EE., *La secesión de España. Bases para un debate desde el País Vasco*, Tecnos, Madril, 2014, 199-233 orr.

OSA, Erramun eta AIERDI, X., «Immigrazio berria, hizkuntza arazo berririk?», *Euskera*, 54 libkia., 3. zenbakia, Bilbo, 2009, 1433-1452 orrialdeak.